

Istanbul planı

Yazan : Ressay ALI SAMİ

Istanbul'un umumî plânını bir mütehassıs tevdî etmek fikri tekrar ortaya çıktı. Hatta bunun Ankara plânını yapan meşhur şehir mimarı «Yansen» e teklif edildiğini söylenilenler bile var. Bizde şehir mimarı yetişmemiştir. Bu işi her halde bir ecnebi mütehassıs yapacaksa M. «Yansen» gibi beynelmilel şöhreti olan bir zata yaptırmak elbette evlâdır. Fazla olarak bu zat hükümet merkezimizin de plânını yapmış ve mesaisinden hükümetimizi memnun etmiştir. Kim yaparsa yapsın bu mühim mes'elenin ele alınması fikrine her İstanbul'lu, hatta her vatandaş gibi ben de candan sevindim.

Yalnız bu işi tevdi edeceğimiz mütehassıs faaliyete getirmeden evvel ne yaptıracağımızı, yani bize nasıl bir plân lâzım olduğunu tesbit etmeliyiz. Bu iş için kaç para sarfedebileceğimizi ve kaç senede ne kadar iş yapabileceğimizi de bilmek lâzımdır. Bu noktaları hiç bir ecnebi bizim bildiğimiz kadar bilemez. Birde İstanbul'un plânı dediğimiz zaman hangi İstanbul'un plânını murat ediyoruz? Hani bir köşesi Kartal, Pendik ve Büyükkada'da, diğer ucu Kavak'larla Yeşilköy'de biten dağınık ve muazzam İstanbul'un plânını mı? Eğer öyle ise, böyle bir plân ne kadar mükemmel olursa olsun, asari nefiseden bir tablo gibi müzelerde asılıp kalmağa mahkûm olacaktır. Yahut öyle muazzam bir plânın tekemmülünü ve tatbikini idrak etmek şerefi İstanbul'un nüfusu altı milyon olduğu zaman kabil olacaktır. Bu hayalin hakikat olabilmesi için kim bilir ne kadar uzun zaman beklemeli! O kadar uzaklara gitmiyelim, bu neslin kısa bir ıntizara bile tahammülü yoktur. Neslimiz senelerce mahrumiyet acıları çekmiş, bir yandan istibdadın ağır yükü altında ezilirken diğer taraftan kendine gayrimedenî bir insan nazarile bakıldığını görerek içi yanmış, terakkiye susamış bir nesildir. Bu nesil elinden geleni yaparak bir an evvel mahrumiyetlerine nihayet vermek ister. Ondan dolayı bu çok arzu ettiği şeyi asırlara bırakmaz. Saniyen dünyanın baş döndürücü terakkisini görüyoruz. Her şeyin şekli yeni icatlara göre değişiyor. O halde bizi kim temin edebilir ki bugünkü şehir mimarlığı nazariyesi elli sene sonra yeni ihtisalarla altüst olmayacaktır. Bizi, İstanbul'unuzu mümkün olduğu kadar çabuk, medenî ve sıhhi bir şehir yapmağa mecbur eden pek çok sebepler vardır. Yapılacak plânın derhal tatbik sahasına çıkabilmesi için kesemize de uygun olması lâzımdır. İşte bu ve bunun gibi bir çok sebeplerden dolayı, (plân demek, ikmalî nesilden nesle kalacak bir iş demektir) nazariyesinin bu mes'elede tatbik cihetini pek az görüyorum.

Eski devir İstanbul tarafını ihmal etmiş, olanca parasını Beyoğlu'na sarfetmiştir. Bundan dolayı Beyoğlu İstanbul'dan daha güzel daha medenî olmuştur. Bu muvazenesizlik Avrupa'lılar arasında Beyoğlu'na ecnebi kartiyesi dedirmek gibi yanlış bir telâkkiye sebep olmuştur. Onlar Hindistan'da, Çin'de olduğu gibi burada da yerliler mahallesi Avrupa'lılar mahallesi diye iki ayrı kısım olduğunu vehmediyorlar. Yeni plânımız bu zihniyeti kökünden kazımalı ve İstanbul tarafına da lâyıf olduğu ihtimamı göstermelidir.

Coğrafi ve tabii vaziyetimiz bizi İstanbul plânını üç kısma tefrik etmeğe mecbur ediyor. Bunlardan birincisi Sarayburnu, Yedikule, Topkapı, Edirnekapı, İğrikapı ve Eyüp tarikhile çevrilen dairenin dahilidir ki Bakırköy'le Yeşilköy bu kısmın banliyösüdür. İkinci kısım Üsküdar, Kuzguncuk, Kadıköy olup bir taraftan Anadolu kavağı diğer taraftan Pendik'e kadar giden kısım da bu parçanın banliyösü olur. Üçüncü kısım Beyoğlu'ndan Ortaköy'e kadar olan parçadır ki Rumelikavağına kadar imtidat eden Boğaziçi sahili de bu dairenin banliyösü ad-dolunabilir. Adalara gelince onun müstakil bir belediye olarak kendi plânını ve teşkilâtını yapması müraccahtır.

Şehrin plânı böyle üç mühim ve toplu parçaya ayrıldıktan sonradır ki üzerine çalışarak ilim ve ihtisâsın yardımile bu güzel ve sevimli şehri bir kat daha süslemek kabil olur. İstanbul elyevm yedi yüz bin nüfusu olan bir şehirdir. Bu nüfus ne kadar çoğalırca çoğalsın bugünkü hudutları ihtiva edecek bir plânı

dolduramaz ve bir şehrin her tarafı dolmadan hiç bir plân güzelliğini temin edemez. Bundan başka şehrin mevcut vüs'atini muhafaza etmek şartile yapılacak muazzam bir projeyi bugünkü nüfusun temin ettiği varidatla ödemek kabil midir? Her halde şimdilik yorganımıza göre ayağımızı uzatmak her şeyden daha amelî ve kârlı olsa gerektir.

Istanbul plânını yapmağa teşebbüs etmek fikri çok eskidir. Her defasında bu teşebbüsleri akamete uğratan bir zihniyet vardır ki her şeyden evvel o kafada olanlara en kat'î ve azimkâr kararlarla cevap vermemeliyiz: «Hayır mösyöler, beyefendiler, biz «Piyer Loti» lerin, «Klot Faller» lerin muhayyel şehrini yaşatmak fikrile işe girişmiyoruz. Biz artık bir yıkık mezar bakiyesi, bir baykuş yuvası, bir türbe leşi, bir yanık hamam harabesinin arasında sıhatsız, konforsuz ve şekilsiz kalan sefalet manzaralarına sizlerin gönlü olsun diye bir zaman daha tahammül edemeyiz. Abidata hürmet ederiz, fakat onların döküntülerini, leşlerini, harabelerini ziyet addedecek zihniyeti sizlere bırakıyoruz. Biz artık hepimiz pek iyi biliyoruz ki sizlerin de Paris'lerinizde, Londra'larınızda, Berlin'lerinizde bir çok tarih hatıralarınız vardı. Onların bir kısmını müzelere aldınız, bir kısmını da toprak altında bırakarak üzerlerine şehirlerinizi kurdunuz. Nitekim şu dakikada bile Paris'in meşhur ve tarihi (fortification) fortifikasyonunu yıkıp üzerine (citè Universitaire) sile üniversiteleri kurmakla meşgulsünüz. Her halde meşhur (Bastille) Basti hapisanesinin hatırı için Basti meydanını feda etmediniz, hatta metropolitenlerin uğruna Roma'lılardan, Goller'den kalma bir çok asarın temellerini bile dinamitle attınız.

Kırmızı külâhı bir kanunla başımızdan attığımız zaman Londra'da idim. Oradaki oryantalist taslaklarından biri bir mecliste büyük keuderlerle bundan bahsediyordu: «Bitti, mahvoldu, Türkiye'nin şiiiri kayboldu. Fes ne güzel bir kisve idi, o ne şirin bir serpuştur» diye dırlanıp duruyordu. Nihayet meclistekiler bana: «Siz bu fikre ne dersiniz?» dediler. Ben de cevaben: «Biz bir çok sebeplerden dolayı bu kisveyi terkettik. Mademki Mösyö (X) o kadar seviyormuş, ne mâni var, kendileri giysinler, belki Londra'da tamim şerefini kazanırlar» dedim.

İşte bunlar böyledir. Bazı şeyleri kendileri için değil bizim için isterler. Bu tayyare ve otomobil asrında bizi hâlâ koçu arabasile, şalvarla, kadınlarımızı yaşmakla görmek isterler.

Her halde İstanbul'un abidat ve asari atikasından hangilerinin ne suretle muhafaza edileceğini ve hangilerinin feda edilebileceğini etraflı bir kanunla tesbit etmelidir. Sokakların genişliğine, mahallelerin ica bına göre evlerin şekilleri, genişlikleriyle, irtifaları ve tarzı inşalarının tesbiti hususu da belediyenin salâhiyeti dahilinde olmalıdır.

İşte her şeyden evvel bu noktaları halledebilirsek güzel bir plânın tatbikine muvaffak olabiliriz; ve bizden sonra geleceklere de ikmalî kolay bir iş bırakırız.

Bu muazzam işin mühim bir kısmını da, genç Cumhuriyeti'mizin bir çok muvaffakiyetleri gibi, kendi sağlığımızda görmek isteriz. Meselâ: Cinci meydanı limanının yanındaki müstakbel İstanbul garından başlayıp Taksim meydanına kadar imtidat edecek olan Gazi bolvarından ve Gazi köprüsünden geçerek bir kere daha büyük Gazi'nin sağlığına dua etmek şerefine nail olmak en ateşli dileklerimizden biridir.

Ressay
ALI SAMİ

